

УДК 338.431

І. І. Вініченко,
к. е. н., професор, Дніпропетровський державний аграрний університет

КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ Й ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО- ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті наведено методологічні положення інвестиційної діяльності аграрних підприємств. Визначено, що її специфіка полягає у визначальній ролі державного управління функціонуванням організаційно-економічного механізму інвестиційної діяльності, особливо в сільському господарстві. Вважаємо, що за його допомогою здійснюється зв'язок між дією об'єктивних закономірностей і інвестиційною діяльністю аграрних підприємств.

Methodological positions of investment activity of agrarian enterprises are resulted in the article. Certainly, that its specific consists in the determining role of state administration functioning organizationally economic to the mechanism of investment activity, especially in agriculture. Consider that for his help connection is carried out between the action of objective conformities to law and investment activity of agrarian enterprises.

Ключові слова: аграрні підприємства, амортизаційна політика, інвестиції, кредит, механізм, податки, прибуток, фінансовий стан.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є розробка концепції формування й функціонування організаційно-економічного механізму інвестиційної діяльності аграрних підприємств.

РЕЗУЛЬТАТИ

Теоретичну основу формування й функціонування організаційно-економічного механізму інвестиційної діяльності становить закон вартості, попиту та пропозиції, грошового обігу, взаємозв'язку і пропорції виробництва, розподілу, обміну і споживання. Відновлення основного капіталу як матеріальної основи відтворювального циклу й подолання кризової ситуації в сільському господарстві становить основу інвестиційної діяльності аграрних підприємств, яка базується на інноваційній діяльності й інших напрямках науково-технічного прогресу.

Закономірності, що визначають теоретичну основу формування й функціонування організаційно-економічного механізму на макрорівні, проявляються в системі взаємозалежних економічних

категорій, які виражають їх сутність. До них належать ціна, бюджет, фінанси, кредит, податки, страхування та інші категорії. Ціна як економічна категорія стає найважливішим інструментом формування доходів держави при планово-регульованій економіці. У ринковій економіці ціни є визначальним показником.

Фінанси й кредит як економічні категорії тісно взаємозалежні. Кредит у чистому вигляді розуміється як банківський кредит. Його роль у відтворювальному процесі аграрних підприємств добре відома — це спосіб покриття потреб в інвестиціях, тимчасового розриву між доходами і витратами тощо. Кредит відрізняється від фінансування своєю поворотністю і платністю. І кредит, і фінанси не виходять за межі грошових відносин. Розглядати бюджет як фінансову, а відповідно і економічну категорію товарного господарювання, дають змогу такі обставини. Відносини, що виникають в економічному базисі на стадії вартісного перерозподілу, є реальними. Отже, бюджет як складова перерозподільних процесів, зумовлених необхідністю забезпечення безперервності відтво-

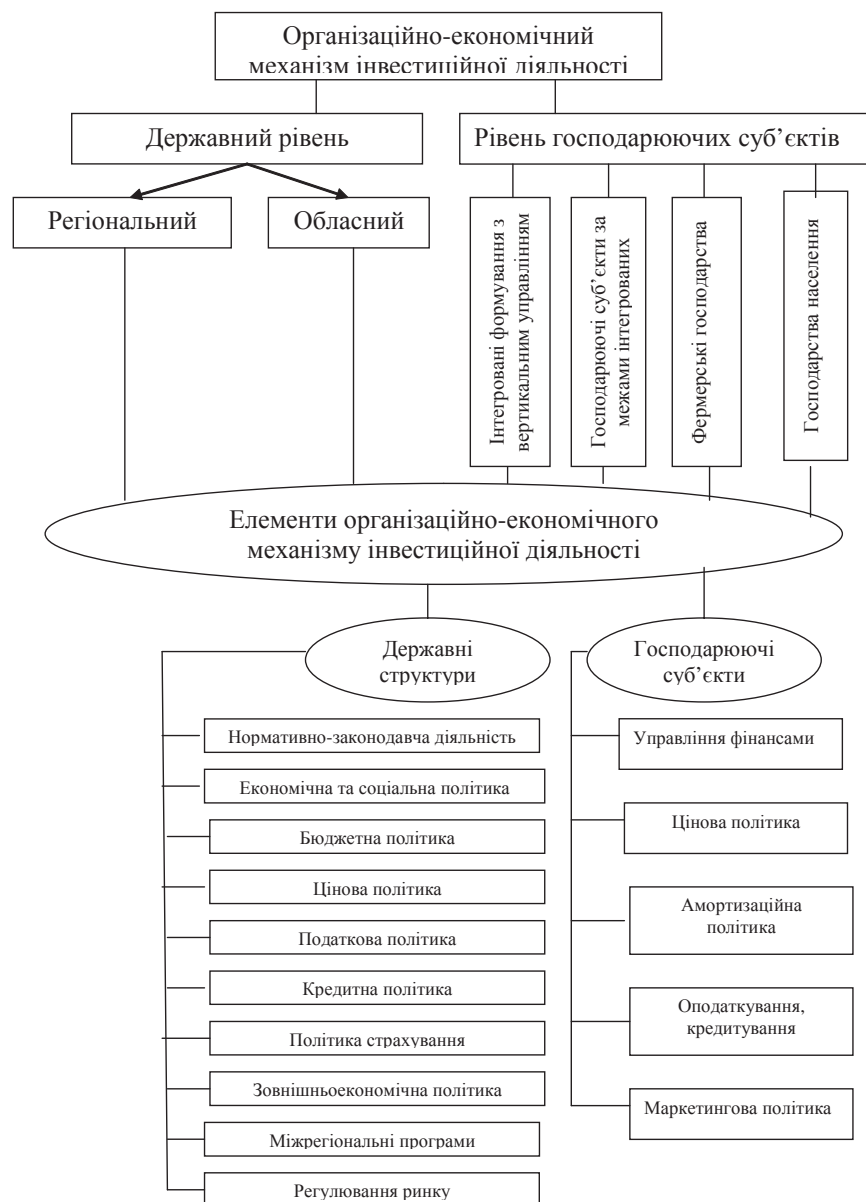

Рис. 1. Структура організаційно-економічного механізму інвестиційної діяльності в АПК

рення, як один із способів функціонування фінансів, забезпечення інвестицій — об'єктивно необхідний [4; 6].

Податки як активний чинник перерозподільних процесів впливають на відтворення, стимулюючи або стримуючи його темпи, посилюючи або послаблюючи нагромадження капіталу, розширюючи або зменшуючи платоспроможний попит населення, активізуючи або стримуючи інвестиційну активність [3]. Страхування як економічна категорія відображає процес формування цільових фондів коштів і їх використання на відшкодування збитку при виникненні різних несприятливих явищ, а також на надання матеріальної допомоги громадянам при настанні певних подій. Поняття суспільного відтворення поєднує відтворення матеріальних благ і робочої сили, тому страхування є важливим елементом відтворення. Усі

перелічені категорії поєднують грошова природа й активна участь у відтворювальному процесі, а отже, і в інвестиційній діяльності [1].

Організаційна частина механізму інвестиційної діяльності представлена державними і приватними господарюючими суб'єктами. Державні структури — це суб'єкти державного та місцевого рівнів, що здійснюють законотворчу діяльність, органи виконавчої влади тощо. Приватні господарюючі суб'єкти в нашій схемі представлені інтегрованими утвореннями, самостійними господарюючими організаціями, які виробляють продукцію, особистими підсобними господарствами, які не увійшли в інтегровані структури.

У системі відносин організаційно-економічного механізму інвестування особливу увагу ми приділяємо взаємодії суб'єктів державного і регіонального рівнів (рис. 1). Нижче пояснені окремі елементи організаційно-економічного механізму інвестиційної діяльності.

Згідно узагальненої структури організаційно-економічного механізму інвестиційної діяльності в АПК, ряд важливих регуляторних функцій у масштабі національного господарства має залишитися в державі. Це науково-технічна, структурна й інвестиційна політика, розробка і втілення в життя загальних цілей і принципів соціальної політики, вирішення проблем

екології тощо. Державне регулювання економіки в Україні прийшло на зміну директивному плануванню й централізованому розподілу всіх видів ресурсів. Його зміст і цілі, механізм та інструментарій поки тільки складаються одночасно з розробкою необхідної законодавчої бази. Тому стосовно сьогоdnішнього стану української економіки державне регулювання є способом мобілізації ресурсів для виведення економіки з кризи, виправлення диспропорцій у національній економіці.

Цілі, на які спрямовується державне регулювання, залежать на кожному історичному етапі від багатьох факторів: рівня його розвитку, структури, ступеня включення в міжнародний поділ праці тощо. Класичний набір економічних цілей країн з розвинутою ринковою економікою включає економічне зростання, повну зайнятість, економічну ефективність, стабільний рівень, економічну сво-

боду, справедливий розподіл доходів, економічну забезпеченість, торговельний баланс.

Будь-яка економічна система має потребу в державному регулюванні. У сучасних умовах невтручання держави в соціально-економічні процеси немислиме. Найбільш розвинутий механізм державного регулювання економіки склався в країнах Західної Європи (Франції, Німеччині, Нідерландах, Австрії, Іспанії, Скандинавських країнах), Японії, ряді країн Африки й Латинської Америки. Слабше державне регулювання економіки в США, Канаді, Австралії, де, на відміну від Європи, не було таких значних соціально-економічних потрясінь, як війни, і де приватний капітал мав сильні позиції [7]. Державне регулювання економіки має особливо важливе значення для країн, що стали на шлях формування ринкових відносин.

Дослідженнями встановлено, що ефективність функціонування організаційно-економічного механізму АПК на державному рівні, його стимулююча роль залежать від наступних умов:

— розвиток економіки галузей реального сектора виробництва. Зростання виробництва приводить до підвищення платоспроможного попиту споживачів, а це служить реальним стимулом до розвитку інвестиційної активності;

— ефективна державна агропродовольча політика, яка повинна визначити й забезпечити в міру своєї відповідальності умови для розвитку регіонального АПК.

Інвестиційний процес повинен мати законодавче забезпечення. Слід зазначити, що сьогодні прийняті основні законодавчі акти, що регулюють як вітчизняні, так і іноземні інвестиції. Актуальним напрямом регіональної політики у сфері економіки АПК є законотворча діяльність. Базові закони, які спрямовані на регулювання аграрних відносин, мають основне значення.

Для ефективної агропродовольчої політики необхідне розмежування функцій між центральними і місцевими органами влади. Причому центральні органи влади повинні забезпечити загальні умови функціонування для всіх суб'єктів агропродовольчих ринків і їх єдність на всій території країни. Хоча ринок передбачає конкуренцію і звуження ролі держави в економіці, деякі функції науково-технічної, структурної й інвестиційної політики залишаються об'єктами державного регулювання. Проведення фундаментальних наукових досліджень неможливо без державних інвестицій, оскільки комерційний сектор економіки не зацікавлений у їх фінансуванні через невизначеність результатів. Високий рівень ризику при цьому знижує інтерес до таких досліджень і в окремих підприємств. Тому в розвинутих країнах (Великобританія, Франція, Німеччина) до 50% витрат на ці цілі покривається з держбюджету. Так, у США тільки на фундаментальну науку витрачається 9 млрд дол. у рік (проти 1,5—2 млрд руб. у колишньому СРСР), що становить 80% загальних витрат на неї.

У межах своїх економічних можливостей і законодавчих норм місцеві органи влади можуть формувати новий економічний механізм соціального розвитку села, спрямованого на забезпечення якісно рівних умов життя, застосування праці й капіталу в місті та селі, на цій основі створення необхідної соціальної бази ефективних ринкових відносин в АПК і підвищення інвестиційної привабливості галузі. Найбільш "вузьким" місцем, на наш погляд, є соціальні питання для зайнятих у аграрних підприємствах, що підлягають реорганізації, зміні власника, а також розформуванню. Цей процес набуде раціональних форм тільки тоді, коли населенню будуть дані гарантії дотримання його інтересів у подібних процедурах.

Специфіка регіональної сільськогосподарської політики при використанні бюджетних коштів приводить до висновку про те, що наявні розбіжності повинні бути не винятком з правил, а правилом, тільки при її дотриманні можна домогтися ефективної роботи господарського механізму.

Цінова політика на регіональному рівні обмежена чинним законодавством. Однак не слід недооцінювати її значення. І зараз у регіонах країни використовуються гарантовані ціни на сільськогосподарську продукцію, закупавану в державний фонд [5]. Крім того, на соціально значущу продовольчу продукцію регулюються постачальницько-збутові й торговельні надбавки, використовуються гранична рентабельність і граничні норми витрат. Хоча таке регулювання відноситься до обмеженої номенклатури продукції, воно все-таки дає змогу зняти соціальну напруженість і стримати зростання цін на продовольчі товари. Цінова політика пов'язана з антимонопольними заходами, що мають важливе значення, особливо в умовах диспаритету цін. Однак основна роль у цьому питанні належить місцевому рівню.

В економіці України кредитні методи довгострокової інвестиційної діяльності використовуються досить слабо. Це визначається тими недоліками кредитної системи, що склалися в минулому і не усунуті сьогодні. До них належить, насамперед, порушення основних принципів кредитування — терміновості, поворотності, окупності. Для ефективного економічного регулювання структурно-інвестиційної діяльності за допомогою вдосконалення кредитно-грошової системи необхідно, насамперед, здешевлення кредитних ресурсів і їх переорієнтація в інвестиційну сферу. На сьогодні довгострокові кредити, які покликані служити прогресивним структурним перетворенням, становлять незначну частку в їхньому загальному обсязі.

Податки в державному регулюванні структурної й інвестиційної діяльності виконують два завдання: по-перше, це головне джерело фінансування державних витрат, матеріальна основа структурних змін; по-друге, це інструмент їх регулювання. У західній економіці будь-яка фірма обкладається податком у принципі однаково, од-

нак при цьому враховується необхідність стимулювання різних видів діяльності за допомогою різних пільг, знижок тощо. В основу податкової політики України мають бути покладені ідеї, що сприяють перебудові та поживленню економіки. Податкове регулювання на сьогодні має бути спрямоване на зміну механізму розподілу прибутку й забезпечення переливу капіталу в пріоритетні напрями; стимулювання розвитку промислового виробництва, малого підприємництва, виконання НДДКР за рахунок власних коштів підприємств; перенесення центра ваги податкового тягаря з товаровиробників і комерційних посередників; стимулювання вітчизняних і зарубіжних інвесторів, з метою вкладення коштів у структуровані галузі; підтримку підприємств, що працюють на основі державної контрактної системи, а також пріоритетних інвестиційних проектів фінансово-промислових груп.

Місцеві органи влади можуть у межах своєї компетентності проводити самостійну податкову політику в АПК. Так, наприклад, при введенні нового податкового кодексу протягом установленого часу дозволений варіантний підхід до податкових платежів. У таких випадках від регіональних органів влади залежить, який шлях буде реалізовано і які витрати понесуть підприємства АПК. Відома практика окремих регіонів зі встановлення податкових пільг підприємствам АПК в обмін на стримування зростання цін на їх продукцію.

Важливий метод непрямого економічного регулювання структурної й інвестиційної політики — амортизаційна політика. Поки що має місце масове використання амортизаційних коштів поза призначенням. В аграрному секторі економіки це пов'язано з тим, що ціни реалізації на сільськогосподарську продукцію не забезпечують навіть ефективно функціонуючим товаровиробникам масу грошових ресурсів, необхідних їм для нормальної господарської діяльності. Наші дослідження показали, що диспропорції в аграрному секторі економіки значною мірою зумовлені амортизаційним фондом.

Необхідно відновити роль амортизаційних відрахувань як головне джерело фінансування відтворення основного капіталу. У зв'язку із цим слід періодично, залежно від темпів інфляції, здійснювати переоцінку основних фондів з огляду на економічне становище підприємств. Крім того, передбачається ввести систему акумулювання амортизаційних відрахувань на особливих рахунках підприємств, а також контролю за їх цільовим витрачанням. Підвищення норм амортизації і збільшення сум відрахувань розширює фінансові можливості підприємств і посилює їх інвестиційну активність.

В економічній літературі розглядається питання про розробку "Положення про об'єднані фонди амортизації" (ОФА). У ньому мають бути передбачені суворі обмеження щодо використання

амортизаційних засобів: витрачання їх виключно на оплату капітальних витрат клієнта [2]. Паралельно зі створенням ОФА перспективним видається формування нового сектора фондового ринку — ринку коштів амортизаційних фондів, що дає змогу активізувати інвестиційний процес. Крім того, амортизаційні фонди можуть використовуватися і як заставу при одержанні кредиту.

Зовнішньоекономічна політика — це заходи стимулювання експорту товарів, послуг, капіталів, науково-технічного прогресу; кредитування експорту, гарантування експортних кредитів й інвестицій за кордоном; зміна мита в зовнішній торгівлі; заходи для залучення або обмеження доступу іноземного капіталу в економіку країни, зміна умов його функціонування тощо.

Інвестиційна активність багато в чому залежить від залучення іноземного капіталу. Протягом багатьох років держава запозичувала західні досягнення за рахунок імпорту техніки на засадах кредиту. На даний час необхідні не кредити, а прямі вкладення капіталу в нашу економіку. Необхідно опрацювати державну стратегію щодо залучення та використання іноземних інвестицій, які допоможуть включити українську економіку до світового господарства.

ВИСНОВКИ

Організаційно-економічний механізм інвестиційної діяльності в АПК розглядається нами як сукупність цінових, фінансово-кредитних відносин і системи організаційних заходів, спрямованих на досягнення поставлених цілей. Він містить у собі основну частину економічних відносин, що виникають із приводу відтворення суспільного продукту й доходу. Його дія спрямована на реалізацію цілей і завдань інвестиційної стратегії.

Література:

1. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент. — К.: Эльга-Ника центр, 2001. — 448 с.
 2. Горбатенко В.П. Стратегія модернізації суспільства: Україна і світ на зламі тисячоліть: монографія. — К.: Видавничий центр "Академія", 1999. — 240 с.
 3. Гойко А.Ф. Методи оцінки ефективності інвестицій та пріоритетні напрями їх реалізації. — К.: Віра-Р, 1999. — 320 с.
 4. Зеленкова Н.М. Финансирование и кредитование капитальных вложений: учебник. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Финансы и статистика, 1990. — 221 с.
 5. Недашківський М.М. Інвестиційний фонд регіонів України та джерела його формування // *Фінанси України*. — 2000. — № 2. — С. 79—85.
 6. Ткаченко К.Л. Формування державної інвестиційної політики // *Фінанси України*. — 2003. — № 1. — С. 86—91.
 7. Шарп У., Александер Г., Бейли Д. Инвестиции: пер. с англ. — М.: ИНФРА-М, 1997. — 1024 с.
- Стаття надійшла до редакції 20.04.2010 р.*